

УДК 343.2/.7

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2021.35.01>**Бобріченко В. В.**

ОСНОВИ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ У ТРАКТУВАННІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

У цій статті наводиться аналіз та систематизація практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) за три роки – з 2018 до 2020. Така інформація була зібрана на основі десятків коментарів Європейського суду з прав людини стосовно певної статті Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також різноманітних звітів звичаєвого права Суду. На підставі цього було виокремлено основні принципи, які визначають законність спеціальної конфіскації, критерії відповідності заходам кримінально-правового характеру та законність застосування спеціальної конфіскації без обвинувального вироку. Проаналізовано відповідність українського кримінального законодавства щодо застосування заходів кримінально-правового характеру практиці ЄСПЛ. Досліджено правову позицію Суду стосовно спеціальної конфіскації як важливого превентивного заходу кримінально-правового характеру на сучасному етапі. Розглянуто види спеціальної конфіскації, які ЄСПЛ визначає як покарання. З'ясовано презумпції, які Суд встановив для проведення спеціальної конфіскації, а також правила, яких має дотримуватися державна влада у разі застосування такого заходу, та національні суди – у разі постановлення рішення. Розкрито зміст спеціальної конфіскації у контексті основоположних прав особи, які передбачені Конвенцією, зокрема, права на справедливий суд, принципу «ніякого покарання без закону», а також засади, яка міститься у статті першій Першого Протоколу до Конвенції, тобто захист права власності. Емпіричну базу дослідження становили матеріали справ, до яких будь-яка зацікавлена особа може звернутися за більшою інформацією у справах, які стосуються спеціальної конфіскації. Також досліджено питання підстав та меж пропорційності покарання у разі винесення законного рішення. Визначені загальні засади проведення спеціальної конфіскації та інші суміжні питання, що становлять підґрунтя для внесення пропозицій до української правової системи та практики її застосування. Незважаючи на те, що в Україні зміни до кримінального законодавства щодо застосування спеціальної конфіскації діють протягом 8 років, світовий досвід щодо вирішення проблем, пов'язаних із застосуванням конфіскації майна, буде корисним для України.

Ключові слова: спеціальна конфіскація, пропорційність покарання, третя сторона, обвинувальний вирок, протидія злочинності, рішення ЄСПЛ.

Постановка проблеми. На сьогодні спеціальна конфіскація постає одним з ефективних та доцільних заходів запобігання та протидії злочинності, зокрема, вона сприяє вилученню речей чи предметів, грошей, цінностей або іншого майна, яке набуто незаконним шляхом. Навіть Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) визнав, що спеціальна конфіскація стала поширена не тільки у Європі, а на всій світовій арені, що підтверджується висловом: «... і більше вона використовується не як доказ, а як окремий вид покарання за правопорушення» [1, с. 28]. Спеціальна конфіскація передбачена у КК України вже майже 8 років, і стала результатом виконання Україною вимог для вступу у Європейський Союз щодо лібералізації візового режиму в Україні. Такі зміни в українському законодавстві є прикладом гарного впливу практики, яка була запозичена у Європейському Союзі (далі – ЄС), проте для повного забезпечення захисту прав людини і громадянина потрібно забезпечити також і гарне унормування цього кримінально-правового заходу іншого характеру, для чого нами і було поставлено за мету проаналізувати практику ЄСПЛ.

Аналіз останніх досліджень. Проблемні питання застосування спеціальної конфіскації виступають об'єктом наукових дискусій та численних мультидисциплінарних досліджень. Особливої актуальності воно набуло після внесення змін до порядку його регулювання у 2016 році. На нашу думку, така цікавість породжена тим, що досі як в Україні, так і в інших країнах світу таке покарання є об'єктом протиріч і конфліктів. Зокрема, у кожній країні різний підхід до розуміння природи спеціальної конфіскації (в одних державах вона вважається

покаранням, а наприклад, в Україні кримінально-правовим заходом іншого характеру), різний обсяг та порядок регулювання, різне ставлення до неї, навіть відмінні назви. Українські науковці також приділили цій темі значну увагу. Так, її досліджували А.О. Винник, О.О. Дудоров, Н.О. Гуторова, Н.А. Орловська, І.О. Бідна, М.Г. Тома, Н.М. Парасюк та багато інших. Нами була вибрана така тема через те, що більшість праць присвячена ґрунтовному вивченню спеціальної конфіскації в Україні та інших провідних країнах для можливого запозичення досвіду. Ми теж проводили таке дослідження і з упевненістю можемо сказати, що в Україні завдяки змінам у 2016 році регулювання спеціальної конфіскації не поступається правовому унормуванню цього ж питання в інших країнах. Для того аби повністю дослідити тему, нами було поставлено за мету проаналізувати практику ЄСПЛ, оскільки, хоча законодавець і може запозичити деякі шляхи вирішення проблем у досвідчених країнах, проте обов'язком для України є врахування рішень ЄСПЛ, що підтверджується положеннями Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», а саме ст. 2 (рішення є обов'язковими до виконання Україною) та ст. 17 (суди застосовують під час розгляду справ Конвенцію та практику Суду як джерело права) [2].

Мета статті – проаналізувати позицію ЄСПЛ у справах, які торкалися спеціальної конфіскації, а також порівняти, чи відповідає рішенням ЄСПЛ українське законодавство.

Виклад основного матеріалу. Для початку візьмемо за основу положення Кримінального кодексу України (далі – КК України) для визначення поняття «спеціальна конфіскація». *Спеціальна конфіскація* (ст. 96-1) визначається як примусове, безоплатне вилучення за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених Кодексом, за умови вчинення умисного кримінального правопорушення або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною КК України, за які передбачено основне покарання у вигляді позбавлення волі або штрафу понад 3 000 н.м.д.г., а також якщо дії винного передбачені у ч. 1 ст. 150, ст. 154, ч. 2–3 ст. 159¹, ч. 1 ст. 190, ст. 192, ч. 1 ст.ст. 204, 209¹, 210, ч.ч. 1–2 ст.ст. 212, 212¹, ч. 1 ст.ст. 222, 229, 239¹, 239², ч. 2 ст. 244, ч. 1 ст.ст. 248, 249, ч.ч. 1–2 ст. 300, ч.1 ст.ст. 301, 302, 310, 311, 313, 318, 319, 362, ст. 363, ч. 1 ст. 363¹, 364¹, 365² КК України [3]. З цього визначення випливає, що спеціальна конфіскація застосовується лише у разі вчинення саме кримінального правопорушення. Відповідно до нової класифікації кримінальних правопорушень спецконфіскація застосовується до всіх видів діянь – від нетяжких до особливо тяжких, не передбачена тільки для кримінальних проступків. А також як висновок з наведеного вище переліку вона застосовується у виключних випадках, коли правопорушення посягає на важливі суспільні відносини (тобто є нетяжкими, тяжкими або особливо тяжкими) і становлять серйозний характер. З особливостями застосування спеціальної конфіскації в Україні можна ознайомитися у ст. 96¹–96² КК України, а ми зосередимо нашу увагу саме на аналізі цього кримінального заходу з позиції ЄСПЛ. Проте ще зазначимо про важливу особливість – вона застосовується не до всієї власності винної особи, а лише до тієї її частини, яка з'явилася у зв'язку зі злочином або була застосована для його вчинення.

Так, під час коментування ст. 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод ЄСПЛ виділив *декілька видів конфіскації*, які у його розумінні постають покаранням:

– конфіскація доходів, отриманих внаслідок вчинення кримінального правопорушення, за яким особу визнано винною (його мета – покарання особи у додаток до превентивного та компенсаційного характеру спецконфіскації) (*Welch проти Сполученого Королівства*, §§ 29–35);

– конфіскація земельної ділянки, на якій проводилося незаконне будівництво за рішенням кримінального суду після виправдувального вироку – з метою покарання, спрямованого на запобігання повторним випадкам порушення закону (тобто є запобіжним та каральним заходом) (*Sud Fondi srl and Others v. Italy* (dec.); *Varvara v. Italy*, §§ 22 and 51); та конфіскація земельної ділянки, на якій здійснювалося незаконне будівництво, на підставі рішення кримінального суду про припинення діяльності через закінчення строку давності або за відсутності будь-якої участі у кримінальному провадженні (*G.I.E.M. S.R.L. та інші проти Італії* (по суті) [ВП], §§ 212–233);

– превентивна конфіскація ґрунтується на підозрі у приналежності певної організації до мафії, яка раніше не піддавалася засудженню (*М. проти Італії*, рішення Комісії);

– постанова про конфіскацію, накладена в рамках кримінального провадження проти третьої особи (*Yildirim v. Italy* (dec.); *Bowler International Unit v. France*, §§ 65–68) [4, с. 8].

Суд виходить з думки, що конфіскація стає покаранням, якщо визначити такі критерії: 1) чи була вона накладена на основі рішення про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, 2) характер та мета такого заходу, 3) його характеристика відповідно до національного законодавства, а також 4) процедури, які пов'язані зі створенням та впровадженням цього заходу [5, с. 60].

Суд надав дуже багато цікавих і корисних тлумачень з приводу Конвенції та протоколів до неї. Найширше розуміння Судом спецконфіскації викладене на підставі тлумачення ст. 1 Першого протоколу конвенції (далі – Протоколу), в якому зазначається:

«Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Проте попередні положення жодним чином не обмежують право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів» (Захист власності) [6].

ЄСПЛ визначив, що конфіскація може застосовуватися як стримуючий фактор у боротьбі з організованою злочинністю, проте він також наголошує, що при цьому має встановлюватися рівновага між загальними потребами суспільства та захистом фундаментальних прав людини (в цьому питанні Договірні Держави володіють широким колом можливостей).

Найважливішою у цьому разі постає презумпція, яку ЄСПЛ висловив у справі *Aboufadda vs France* (dec.): так, зацікавлені особи, які мають регулярні контакти з правопорушником, який вчинив злочин або правопорушення (що карається як мінімум 5 роками ув'язнення), і які не можуть надати підтвердження законному володінню майном (підтвердження має відповідати їхньому способу життя або майну, яким вони вже володіють), вважаються такими, які свідомо користуються активами, що мають шахрайське походження. Тому все або частина майна, за походження якого така особа не в змозі поручитися, може бути конфісковане як додаткове стягнення [1, с. 29].

Для систематизації одержаних знань під час аналізу судових рішень ЄСПЛ ми викладемо основні положення тезами:

1. У разі конфіскації земельної ділянки, на якій незаконно зводилася будівля, така споруда підлягає знесенню через необхідність виконання вимог закону, зокрема, приведення власності у той стан, в якому б вона була, якби вимоги закону не порушувалися [7, с. 23 §101] (це відбувається у випадках незаконного захоплення земель і застосовується навіть коли особу не було засуджено, оскільки тут знесення будівлі виступає як міра покарання).

2. Спеціальна конфіскація має сприйматися у розумінні абз. 2 ст.1 Протоколу, тобто вона є засобом контролю за використанням власності [7, с. 23 § 102].

3. Проте там, де конфіскація стосується третьої сторони, вона сприймається саме у розумінні позбавлення власності (тому її необхідно проводити з більшою прискіпливістю). Наприклад, суд навів декілька випадків, коли вона застосовується до третіх осіб: 1) конфіскація автомобіля, який використовувався третьою особою для контрабандного перевезення мігрантів (*Andonoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, § 36), 2) конфіскація вантажівки компанії, яка використовувалася третьою особою для перевезення наркотиків (*B.K.M. Lojistik Tasimacilik Ticaret Limited Sirketi v. Slovenia*, § 48).

4. Постанова про конфіскацію майна навіть за відсутності обвинувального вироку не означає обов'язкове порушення Протоколу. Так, у справі, яка, напевне, стосувалася спеціальної конфіскації більш ніж всі інші – *G.I.E.M. S.r.l. and Others* – Велика Палата ЄСПЛ перевірила, що конфіскація майна за відсутності судимості сумісна як з правом на презумпцію невинуватості (ч. 2 ст. 6 Конвенції), так і з принципом, що правопорушення і покарання мають бути передбачені законом (ст. 7 Конвенції) [3, с. 5].

5. ЄСПЛ у трактуванні ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на справедливий суд) зауважив, що така норма має застосовуватися протягом усього

процесу для визначення будь-якого «кримінального обвинувачення» (включаючи процес винесення вироку (наприклад, процедура конфіскації, яка дозволяє національним судам визначити суму, яка має бути конфіскована судовим рішенням) (Phillips vs Сполучене Королівство, § 39).

6. *Презумпція*: майно особи, яка підозрюється в приналежності до злочинної організації, являє собою доходи від незаконних актів. Проте якщо супутні доходи обґрунтовано дозволяють власнику надати справу владі, то це не забороняється саме по собі, особливо якщо судам заборонено базувати свої рішення на одних лише підозрах (Arguri та інші проти Італії).

7. Незаконним є і довге неповнення доказів у справі його законному володільцю, бо таким чином порушується принцип справедливості – у справі Пендов проти Болгарії влада не повертала 7,5 місяця комп'ютер, який використовувався як доказ проти діянь третіх осіб, і був потрібен володільцю у зв'язку з його професійною діяльністю – національна влада могла давно скопіювати всі необхідні дані і повернути пристрій.

8. *Наголошується*, що для постановлення законного рішення необхідно, щоб повноваження суду у визначенні розміру майна, яке підлягає конфіскації, були чітко прописані, і рішення суду у зв'язку з конфіскацією було логічним і послідовним, виходило із суті справи. І в будь-якому разі визначення розміру конфіскації не може відбуватися на досудовому розслідуванні, оскільки це не забезпечує принципу розгляду справи компетентним органом.

9. Рішення про конфіскацію має ґрунтуватися на балансі суспільних інтересів і інтересів індивідуальних, оскільки у разі порушення цього принципу воно може суперечити ст. 1 Протоколу: Суд розглядав справу, коли у особи було конфісковане все зароблене майно через те, що вона працювала за підробним паспортом, Суд промовисто висловив свою думку під назвою «провал влади».

10. Для встановлення, чи відповідає конфіскація вимогам пропорційності, суд має виходити з особистості порушника: наприклад, чи намагався заявник скористатися слабким місцем або лазівкою у системі, а також ступінь вини та недбалість заявників або, щонайменше, зв'язок між їхньою поведінкою та правопорушенням. Конфіскація може не застосовуватися до особи у зв'язку з її станом (наприклад, пенсійний вік та інвалідність) [7, с. 32 § 160].

11. Виходячи з рішень Суду, спецконфіскація порушує права особи, коли вона застосовується після закінчення строку давності (Varvara v. Italy, § 72), бо це виступатиме порушенням ст. 7 Конвенції (ніякого покарання без закону).

Суд визначив деякі *основні засади спеціальної конфіскації*: 1. Конфіскація може застосовуватися без попереднього вироку суду, коли вона застосовується до доходів, пов'язаних із серйозними кримінальними правопорушеннями (корупція, відмивання грошей, наркозлочини). 2. Тягар доведення законного походження майна, яке вважається незаконно придбаним, може бути перекладено на респондентів у такому некримінальному провадженні з метою конфіскації, включаючи речовий цивільний процес. 3. Заходи щодо конфіскації можуть застосовуватися не лише до прямих доходів від злочину, а також до власності, включаючи будь-які доходи та інші непрямі вигоди, отримані шляхом перетворення або перетворення прямих доходів від злочину або змішування їх із іншими, навіть законними активами. 4. Заходи щодо конфіскації можуть застосовуватися не лише до осіб безпосередньо підозрюваних у вчиненні кримінальних правопорушень, а також до третіх осіб, що приховують свою протиправну роль у накопиченні багатства.

Оскільки Суд розглядає спецконфіскацію як контроль за власністю, то конфісковане майно може слугувати джерелом погашення штрафів. Майно може конфісковуватися і не як кримінальне покарання (Markus v. Latvia).

12. Суд додатково висловив своє розуміння конфіскації: конфіскація спрямована на запобігання незаконному використанню «майна», законність права, на яке не встановлено, особливо якщо таке використання є небезпечним для суспільства.

13. Суд зазначив труднощі, з якими стикаються органи державної влади у боротьбі з організованою злочинністю. Конфіскація призначена для блокування руху підозрілого капіталу та є ефективною і необхідною зброєю в цьому контексті. Постанова про конфіскацію власності стосовно злочинців діє в загальних інтересах як стримуючий фактор для тих, хто розглядає

можливість вчинити злочин заради наживи, а також гарантує, що злочин не принесе користі [7, с. 65 § 359].

14. Про використання презумпцій: Конвенція не забороняє державам звертатися до презумпції – органи державної влади можуть прийняти рішення про конфіскацію з абсолютним переконанням, що майно було набуто незаконно. У такому разі особа може надати докази, які спростовують твердження про незаконність набуття майна, і тоді буде працювати вже інша презумпція – презумпція невинуватості. Як приклад наведемо справу, коли особу було визнано невинною у вчиненні кримінального правопорушення, проте конфіскація до товарів все одно застосувалася (Geerings проти Нідерландів, §§ 43–51).

15. Встановив наявність таких процесуальних гарантій, доступних у разі судового розгляду: 1) змагальний характер; 2) просування розкриття версії обвинувачення; 3) можливість сторін надавати документальні та усні докази; 4) можливість бути юридично представленим адвокатом, який був найнятий у приватному порядку; 5) сторона може спростувати припущення про злочинний характер активів; 6) суддя має право не застосовувати припущення, якщо, на його/її думку, таке застосування приведе до великого ризику несправедливості; 7) проведення індивідуальної оцінки того, в якій частині майно повинно бути конфісковане з урахуванням фактів справи; 8) і оцінка того, чи була надана заявникові розумна можливість викладати свої аргументи перед національними судами, 9) всебічний розгляд справи.

16. Фактори, які мають значення для визначення пропорційності покарання: 1) тривалість; 2) необхідність збереження майна з урахуванням кримінального провадження, а також його доходів для зацікавленої сторони; 3) поведінка заявника та державних органів, які причетні до справи; 4) наявність ефективного засобу захисту, в тому числі доступ до судів, за допомогою якого заявник може оскаржити арешт [7].

Висновки. Узагальнення викладеного дає підстави для обґрунтованих висновків: Україна здебільшого виконує взяті на себе зобов'язання і регулювання спеціальної конфіскації відповідає останнім рішенням ЄСПЛ. Звичайно, правове регулювання, як і в Україні, так і будь-якій іншій країні не може бути ідеальним та забезпечувати всі потреби і питання, які виникають у зв'язку із застосуванням цього заходу кримінально-правового характеру. Проте основа, яка необхідна для забезпечення високого рівня захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, вже закладена. І оскільки цей правовий інститут є порівняно новим для нашого законодавства, то чим більше буде практики, тим кращим буде врегулювання цього питання.

Використана література:

1. Guide to the case-law of the European Court of Human Rights: Terrorism 31.12.2020. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Terrorism_ENG.pdf.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини. Редакція від 02.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 14.03.2021).
3. Кримінальний кодекс України. Остання редакція від 30.12.2020 року. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/pag> (дата звернення: 13.03.2021).
4. Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights. 31.12.2020. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_ENG.pdf.
5. Overview of the case-law of the European court of human rights in 2018. Council of Europe – European Court of Human Rights, 2019. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Short_Survey_2018_ENG.pdf.
6. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Редакція від 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.
7. 7. Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights: Protection of property. 31.12.2020. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_Protocol_1_ENG.pdf.

References:

1. Council of Europe – European Court of Human Rights (2021). Guide to the case-law of the European Court of Human Rights: Terrorism. Retrieved from: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Terrorism_ENG.pdf.

2. Verkhovna Rada of Ukraine (2006). Pro vykonannia rishen ta zastosuvannia praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [On the Fulfilment of Decisions and Application of Practice of the European Court of Human Rights]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, No. 30, p. 1114, Art. 260. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> [in Ukrainian].
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2001). Kriminalnyi Kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 No. 2341-III [Criminal Code of Ukraine of April 05, 2001 No. 2341-III]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, No. 25, Art. 131. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
4. Council of Europe – European Court of Human Rights (2021). Guide on Article 7 of the European Convention on Human Rights. Retrieved from: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_7_ENG.pdf.
5. Council of Europe – European Court of Human Rights (2019). Overview of the case-law of the European Court of Human Rights in 2018. Retrieved from: https://www.echr.coe.int/Documents/Short_Survey_2018_ENG.pdf.
6. Verkhovna Rada of Ukraine (1997). Protokol do Konventsii pro zakhyt prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod [The European Convention on Human Rights First Protocol to the Convention]. Ofitsiyni visnyk Ukrainy, No. 32, p. 453, Art. 2372, act code 36905/2006. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text [in Ukrainian].
7. Council of Europe – European Court of Human Rights (2020). Guide on Article 1 of Protocol No. 1 to the European Convention on Human Rights: Protection of property. Retrieved from: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_1_1-Protocol_1_1_ENG.pdf.

Bobrichenko V. V. The basis of confiscation due to judgment of European Court of Human Rights

This article is dedicated to the analysis and systematization the case law of the European Court of Human Rights for three years (from 2018 till 2020). There is information which was collected from a dozen of ECHR's comments on different articles of the European Convention on Human Rights as well as various reports of customary law. This information helps us to determine the basic principle that provides lawfulness of special confiscation, criteria for compliance with criminal law measures and legality of ordering confiscation without a conviction. And also, we have analyzed Ukrainian criminal law conformity to ECHR's on practice application of criminal law measures. The research has shown that the Court's legal position about special confiscation is an important preventive measures of a criminal law. The types of special confiscation defined as punishment by the ECHR are considered. The presumptions which are established by the Court for special confiscation, as well as the rules that must be followed by the state authorities in carrying out this measure and by the national courts in reaching a decision had clarified. The meaning of the confiscation in sense of the fundamental rights of a person under the Convention was analyzed, in particular the right to a fair trial, the principle of "no punishment without law", and the principle contained in Article 1 of the First Protocol to the Convention – protection of property rights. The study contains the case name, which provides possibility to find more information about particular case for any interested person. The empirical basis of the study consists of case materials, which are in public domain so anyone who wants to know more about confiscation can get acquainted with it. It is also worked out the requirements to the grounds and limits to establish the proportionality punishment to make a legal decision. The general principles which form the basis of confiscation and other related issues are highlighted, which can assist in making proposals to the Ukrainian legal system and to the practice of its application. Despite the fact that forfeiture has been involved in Ukrainian legislation for 8 years, world experience in solving problems related to the use of confiscation of property will be useful for Ukraine.

Key words: *forfeiture, confiscation, proportional punishment, third party, conviction, crime prevention, judgment of ECHR.*